

V. RECENZII

**VARGA ATILA, VASILE ROJNEAC, TEOFIL TIA, INSTITUTUL/
ACADEMIA TEOLOGICĂ ORTODOXĂ ROMÂNĂ DIN CLUJ. FONDURI DE
ARHIVĂ I (1924-1938), ED. RENAȘTEREA, CLUJ-NAPOCA, 2024, 182 P.**

În anul centenarului învățământului teologic superior ortodox din Cluj-Napoca, cu binecuvântarea Înaltpreasfinției Sale Andrei, Arhiepiscop al Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolit al Clujului, Maramureșului și Sălajului a văzut lumina tiparului, sub egida Editurii Renașterea, un volum cu caracter inedit, un ghid al documentelor din arhiva Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, din perioada 1924-1938.

Cartea se deschide cu o *Notă asupra ediției* în care autorii, reprezentanți a trei prestigioase instituții clujene, afirmă: „fondurile documentare ale Institutului/Academiei Teologice Ortodoxe Române din Cluj se numără cu siguranță printre cele mai interesante și mai prețioase din cele care se păstrează în cadrul Arhivei Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului. Aceste surse primare extrem de importante pentru istoria învățământului confesional din Transilvania secolului al XX-lea, s-au păstrat în condiții foarte bune ceea ce ne-a facilitat mult operațiunile de ordonare și numerotare conform regulilor arhivistice în vigoare” (p. 5). Lucrarea este proiectată în două volume, cel de față conținând documente din primii 15 ani de activitate a instituției de învățământ teologic, iar cel de-al doilea se va raporta la perioada 1939-1952.

Părintele Mitropolit Andrei semnează un cuvânt intitulat: *Cultivarea memoriei de început a Școlii Teologice Clujene*. Referindu-se la Episcopul Nicolae Ivan, Înaltpreasfinția Sa subliniază: „Este greu de rezumat ce a făcut omul acesta pentru Cluj, pentru Eparhia noastră și, în final, pentru Transilvania și pentru Țară...a ridicat Catedrala Mitropolitană, a procurat reședința Arhiepiscopală, a ctitorit biserica „Sfântul Nicolae” de pe strada Horea, a scos foaia eparhială „Renașterea”, a construit mănăstiri și biserici, înființat tipografia, a pus pe picioare multe activități productive, dar mai ales, gândindu-se la misiunea și viitorul Bisericii, în anul 1924, a înființat

Institutul Teologic” (p. 7). De asemenea, îi felicită pe toți cei implicați în realizarea acestui proiect editorial.

Secțiunea: *O premieră în literatura teologică de specialitate* aparține Prof. univ. dr. Ioan Bolovan, membru corespondent al Academiei Române, directorul Institutului de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca, care apreciază că: „tinerii teologi ortodocși, cau au venit să se înscrie la Institutul/Academia Teologică din Cluj, au fost în grija celor mai luminate și celor mai competente minți ale aceluși timp, profesori de mare valoare, care au știut să formeze nu doar vocații, ci și caractere, deopotrivă” (p. 10). De asemenea, „instituția venerabilă și onoprabilă pe care o aniversăm azi, la un secol de existență în slujba Bisericii și a Neamului, a creat, inevitabil, documente care atestă viața cadrelor didactice, a studenților, spiritul și complexitatea vremurilor. Arhivele (deopotrivă laice și eceziastice, publice sau private) sunt instituții de maximă importanță în viața unei națiuni, fiindcă păstrează și promovează valorile nnaționale” (p. 10). Prezentul volum demonstrează că „arhivele Bisericii Ortodoxe Române nu sunt inaccesibile, așa cum, pe nedrept, afirmă mulți, iar bunul simț, respectul reciproc, colegialitatea și onestitatea, sunt valori care, similar Generației de Aur din vremea Episcopului Nicolae Ivan, apropie oameni și conduce spre realizări profesionale notabile” (p. 11).

Un *Mesaj de Centenar* este adresat de Părintele Arhim. prof. univ. dr. habil. Teofil Tia, decanul Facultății de Teologie Ortodoxă a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, care mulțumește tuturor celor implicați în realizarea și publicare ghidului de față și constată în urma unor profunde analiza de Teologie, psihologie și sociologie pastorală: „într-o lume aflată în mare derută și dezorientare axiologică cauzate de evacuarea transcendenței din planul existenței cotidiene, misiunea Teologiei ortodoxe este de a readuce în lume simțul prezenței lui Dumnezeu, într-o manieră credibilă și de mare impact...Teologia ortodoxă de la Cluj a însemnat, la înființare, un plus de relevanță publică pentru românismul din Ardealul de Nord; astăzi într-o universitate multiculturală, ea are rolul de a proclama splendoarea Ortodoxiei în panorama de ansamblu a creștinismului transilvănean și mondial. Vocația rămâne aceea de a converti „minți” și de a preschimba „inimi”, adică de a îmbogăți și transfigura atât etajul cognitiv, cât și etajul emoțional al ființei umane” (p. 13). Astfel, „centenarul Teologiei Ortodoxe clujene este șansa unui bilanț, a unei recalibrări a forțelor și a unei investiții dinamice și pline de speranță în viitor, călăuziți de lumina Dumnezeului Treimic și plini de forța credinței lucrătoare prin iubire” (p. 14).

Studiul foarte bogat în informații: *Institutul/Academia Teologică Ortodoxă Română din Cluj. Reper al învățământului confesional transil-*

vănean îl are ca autor pe Pr. dr. Vasile Rojneac, arhivarul Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului și constituie o incursiune în istoria acestei instituții de învățământ superior teologic din capitala culturală și spirituală a Transilvaniei dintre anii 1924-1952. Piatra de temelie a învățământului teologic ortodox la Cluj a fost pusă de Episcopul Nicolae Ivan, sprijinit de mulți colaboratori între care trebuie remarcat Prof. univ. dr. Alexandru Lapedatu, ministru al Cultelor și Artelor. Visul ierarhului pomenit ca Facultatea de Teologie să funcționeze în cadrul Universității clujene (alături de cele patru facultăți existente atunci: Litere, Științe, Drept și Medicină) nu s-a putut împlini numai în anul 1992 când Institutul Teologic Ortodox de grad universitar devine Facultatea de Teologie Ortodoxă din cadrul Universității „Babeș-Bolyai”. Între 1924-1925 a funcționat Institutul Teologic, între 1925-1948 Academia Teologică, iar între 1948-1952, când a fost desființat în mod samavolnic de autoritățile comuniste Institutul Teologic Ortodox de grad universitar, cu dreptul de a acorda absolvenților titlul de „licențiat în Teologie”. Opera de ctitorire a Episcopului Nicolae Ivan va fi continuată de succesorul său, Episcopul Nicolae Colan în perioada 1936-1952, deoarece „existența școlilor teologice într-o eparhie este nu numai o necesitate de ordin administrativ, ci și o prioritate a fiecărui Chiriarh, care își exercită slujirea învățătoarească și misionar-pastorală între păstoriții săi” (p. 17). Sunt amintite aici numele tuturor cadrelor didactice care au predat la vechiul Institut/Academie Teologică Ortodoxă de la Cluj, dar și achiziționarea unui imobil (1925) construirea și inaugurarea unui nou local și târnosirea parclisului (1939).

În partea a doua a studiului sunt enumerate aparițiile editoriale care reflectă viața și activitatea Institutului/Academiei Teologice Ortodoxe din Cluj: *Anuarul Academiei* (au apărut doar 5 tomuri pentru anii: 1924-1930, 1935-1937, 1937-1938 și 1939-1940 - a fost reactivat din 1990), *Almanahul Societății Academice „Credința Ortodoxă”* (un singur număr pe anii 1924/1925-1929-1930), volumul *Academia Teologică Ortodoxă Română. 10 ani în slujba Bisericii și a neamului (1924-1934)*, diferite materiale publicate în *Renașterea*, organul oficial al Eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului, iar după 1990: Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru, *Învățământul Teologic Universitar Ortodox din Cluj (1924-1952)*, Ed. Presa Universitară Clujeană, 1996 (ediția a II-a, Ed. *Renașterea*, 2020), Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru, *Învățământul Teologic Universitar Ortodox Românda Cluj-Napoca - schiță istorică*, Ed. Presa Universitară Clujeană, 2009, Pr. prof. univ. dr. Ioan Chirilă și Prof. univ. dr. Mircea-Gelu Buta, *Memorabila momenta/Clipe memorabile*, Ed. Presa Universitară Clujeană, 2016, Pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru și Pr. lect. univ. dr. Cosmin Cosmuța, *Mărturii documentare privitoare*

la activitatea Episcopului Nicolae Ivan (1921-1936), vol I, Ed. Presa Universitară Clujeană, 2023, albumul Pr. prof. univ. dr. Vasile Stanciu și Pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie (coord.), *90 de ani de la înființarea Academiei Teologice din Cluj (1924-2014)*, Ed. Renașterea, 2014, tomul XVIII al Facultății de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca (2014-2015) și studiul Dr. Paul-Ersilian Roșca, *Priorități pastorale ale Episcopului Nicolae Ivan reflectate în Procesele verbale așe ședințelor Consistoriului Eparhial în Calendarul Renașterea*, 2021.

Inventarul fondurilor arhivei Institutului/Academiei Teologice Ortodoxe Române din Cluj este organizat în două părți: *I. Matricole. Registre* și *II Corespondență*. Procesul de clasificare riguroasă, ordonare cronologică, numerotare, conservare și restaurare (în unele cazuri) a documentelor a fost realizat, în cea mai mare parte, prin efortul susținut al d-lui cercetător științific (gradul II) Dr. Varga Attila Carol de la Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca al Academiei Române. Toate acestea atestă existența unei ample corespondențe a Institutului/Academiei cu studenții, absolvenții sau cu diferite instituții din Transilvania și din întreaga țară: Patriarhia Română, centre eparhiale (Maramureș, Caransebeș, Huși), protopopiate, oficii parohiale, organisme ale administrației centrale și locale (Ministerul Educației, Ministerul Cultelor, Ministerul Lucrărilor Publice, prefecturi, primării) Academia Română, Universitatea „Regele Ferdinand I” din Cluj, Academia Teologică din Arad, Academia Teologică din Caransebeș, Facultatea de Teologie din Cernăuți, licee, Frăția Ortodoxă Română, Societatea Științifică Literară „Tinerimea Română”, Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, Societatea Femeilor Ortodoxe, Societatea Studenților „Credința Ortodoxă” etc. Trebuie să avem în vedere că un anumit număr de documente, datorită vitregiilor istoriei, au dispărut (prin distrugere sau pierdere), la desființarea institutului în 1952, dar cele mai multe au fost salvate, preluate în Arhiva Arhiepiscopiei Clujului, iar după 1990 redată succesoarei de drept a acestuia Facultatea de Teologie Ortodoxă.

În loc de încheiere este reprodus un fragment din discursul Episcopului Nicolae Ivan de la inaugurarea festivă a Institutului Teologic Ortodox Român din Cluj din 1924.

Secțiunea *Anexe foto* redă portretele ierarhilor Nicolae Ivan și Nicolae Colan, o fotografie de la inaugurarea noului sediu pentru cursuri din 1 octombrie 1925, o fotografie a Episcopului Nicolae Colan ieșind de la cursuri și o fotografie de grup cu profesorii și studenții Academiei (preluate din Arhiva Arhiepiscopiei Ortodoxe a Vadului, Feleacului și Clujului).

Bibliografia conține surse inedite (Fond Institutul/Academia Teologică Ortodoxă din Cluj) și editate: cărți, studii și reviste.

Le mulțumim celor trei distinși autori care oferă acest prețios instrument de lucru, un foarte util ghid al fondurilor de arhivă, important pentru cultivarea memoriei academice clujene și totodată pentru istoria bisericească și cea culturală, în general.

DACIAN BUT-CĂPUȘAN